

BEM TÁBORNOK ÉS A BUKARESTI KÜLKÉPVISELETEK.

1849 március—júniusban.

— *Adatok a szabadságharc diplomáciai történetéhez.* —

Szabadságharcunk diplomáciai történetének adatait nemcsak egybegyűjteni, de rendszerbe foglalni sem könnyű dolog, mert az állam- és nemzetközi jogi fogalmaknak olyan zavarával állunk szemben, amelyhez fogható a korabeli mozgalmak talán egyikében sem volt észlelhető.

Mindjárt az államfő kérdése, kinek a nemzetközi jog szabályai szerint egy másik államfőhöz követküldési joga van, annyira problematikus, hogy arról hosszú vitát lehetne indítani; bármily eredményre jutnánk azonban, az európai kancelláriák egy értelemmel azt vallották, hogy Magyarország államfője nem lehet más, mint a magyar király, akinek osztrák császári minőségében mindenütt voltak elismert követei.

Kossuth viszont a követek illetékességét, illetőleg azok illetékességének monopóliumját vonakodott elismerni, mert már 1848 tavaszán kísérletet tett arra, hogy az európai fővárosokba külön, a bécsi udvartól és kormánytól nem ismert megbizottakat küldött, kiknek útján a magyar kormánynak az idegen kormányoktól való elismertetésére törekedett. Ez az elismertetés azonban még az államfő kérdésénél is bonyolultabb kérdés, mert bár a Batthyány-kormánynak külön elismertetésre szüksége nem volt és bár neki az osztrák császári kormány útján, mint azt a gyakorlat mutatta, az osztrák császári külképviselet szervei rendelkezésére állottak, mégis ugyanezen kormánynak egyes tagjai — Kossuth és Szemere — számtalan kísérletet tettek abban az irányban, hogy az idegen kancelláriák a magyar királyi kormánnyal az elfogadott külképviseletek megkerülésével titokban érintkezzenek. A bevett diplomáciai eljárás alapján ettől a különös érintkezéstől nemcsak a hatalmak, de a kisebb államok is idegenkedtek; ez az idegenkedés azután abszolút elzárkózáshoz vezetett akkor, midőn a Batthyány-kormány lemondása után egy közelebbről itthon sem könnyen meghatározható

kormány alakult, melyet nagyjában Honvédelmi Bizottmány néven ismerünk.

A Honvédelmi Bizottmány a király nevében vitte az ügyeket, külpolitikáját pedig Kossuth intézte, aki most már kifejezetten forradalmi alapon kereste a nemzetközi elismeretet. Míg a hatalmaknál erre nézve még kevesebb reményre talált, mint az előző kormány idejében, addig Szárdínia királyság hajlandó volt ez elismerést megadni azon az alapon és valószínűleg mindaddig, hogy és ameddig maga részéről az Osztrák császársággal háborúban vagy háború felé sodró feszült viszonyban volt. A követül kinevezett Monti Sándor ezredes azonban — akinél a katonai jelleg sokkal inkább latba esett, mint a követi minőség, mert küldetése inkább katonai, mint diplomáciai természetű volt, — magyar területre lépésekor már kormányának tiltó rendeletét is megkapta, úgy hogy a szárdíniai elismerésnek nemzetközi fontossága és hatása elmaradt.

Kossuth a Debrecenbe menekült kormány élén sehol sem állott kapcsolatban idegen kormányokkal és Monti ezredes küldetése sem egészen az ő kezdeményezésének volt köszönhető. Nyugat felé a Tisza, kelet felé a Kárpátok az egész világtól elzárták. Németország kormányának lassú elfordulása minden forradalmi mozgalomtól, Anglia és Franciaország kormányának változatlan idegenkedése, Szárdínia katonai veresége lehetetlenné tették azt, hogy az elismerést nyugat felől remélhesse. Ugyanakkor kelet felé az orosz csapatok jelenléte nemcsak Törökországra, de az alduai fejedelemségekre nézve is lehetetlenné tette azt, hogy a forradalmi kormányt elismerjék. A román forradalom vezetői, kik ezt megtették volna, száműzetésben voltak; a török kormány Kossuth reménykedései ellenére is határozottan és élesen a magyar függetlenségi mozgalom ellen fordult.

Ily körülmények között Bem tábornoknak az a sikere, melyet az 1849 elején Erdélybe tört orosz csapatok fölött aratott, a debreceni kormány szempontjából és az egész magyar küzdelemre nézve sorsdöntőnek mutatkozott. Kossuth maga is itt vette észre az orosz fegyverek felhőjében beállott első szakadást, és az első napsugarak áttörését arra használta fel, hogy a régóta óhajtott nemzetközi elismerést a forradalmi magyar kormány részére biztosítsa.

Valószínű, hogy ezek a tervek már akkor megérlelődtek, midőn Bem tábornoknak Nagyszeben és Brassó határvárosok ellen irányuló hadmozdulatai sikerrel kecsegtettek, mert amint Bem a határhoz ért, nyomban megtette a szükséges lépéseket arra nézve, hogy a Bukarestben székelő diplomáciai képviselőkkel az érintkezést felvegye. A terv sikerét

valószínűvé tette az, hogy a honvédek jöttek hírére a havasalföldi orosz csapatok is csomagoltak és távozásuk esetén a bukaresti diplomáciai kar szabadabban mozoghatott. Kis-Oláhországot már kiürítették; Lüders tábornok még Bukarestben volt, de sem a török császári biztost, Fuad effendit, sem pedig a török császári főparancsnokot, Omer pasát nem tudta rávenni, hogy őt erdélyi vállalatában támogassák. Az oroszok elvonulása tehát a belátható eshetőségek közé tartozott — Bem tábornok csapatainak megjelenésével együtt, mi az erdélyi hadjárat európai fontosságát kétségkívül nagymértékben megnövelte volna.

Bem tábornok e szerint — bukaresti megvilágításban — sokkal inkább rendelkezett a helyzet kulcsával, mint azt kézikönyveink sejtik, és a mint az a korabeli diplomácia előtt — kézikönyveinkkel ellentétben — valóban ismeretes volt.

Colquhoun G. Róbert bukaresti angol főkonzul, legalább a maga részéről, elérkezettnek hitte az időt arra, hogy Bem tábornok megjelenésével mint politikai lehetőséggel számoljon és az angolok reálpolitikai érzékével egy pillanatig sem habozott, hogy Bem terveinek megismerése végett a maga bizalmi emberét magyar területre küldje. A bécsi angol nagykövetség ugyanis Windischgraetz herceg főhadiszállásánál, a pétervári és konstantinápolyi angol követségek pedig Lüders tábornok és Fuad effendi bukaresti hivatalainál messzebbre nem jutottak és így a magyar kormány el nem ismerése körülbelül azt jelentette, hogy Budapest és Bukarest között egy ismeretlen erőnyező alakult. Ez az ismeretlen Magyarország a maga bizonytalan és félreismert kormányával azonban 1849 márciusban váratlanul visszaverte az egyesült orosz és osztrák csapatokat és a brit diplomácia egy de facto kormányt látott az ismeretlenség homályából kiemelkedni, amelyről értesülést szereznie hivatali kötelessége volt.

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy Colquhoun titkárát, Grant Effinghamot már 1849 február elején Magyarországra küldötte, hogy az ottani helyzetről biztos meggyőződést szerezzen, miáltal egy igen érdekes diplomáciai ügy szálai kezdtek szövődni és szövődtek egészen addig, hogy Bem a bukaresti külképviseletekkel közvetlen kapcsolatba került.

Grant angol útlevéllal, az orosz csapatokkal együtt utazott Szebenbe, melyet röviddel azután Bem tábornok ostrom alá vett és elfoglalt, anélkül, hogy az angol konzulátus titkára visszatért volna. Mivel pedig Grant az osztrák és orosz csapatok elvonulása után is Szebenben maradt, ez egyben azt jelentette, hogy török területről a minden oldalról elszigetelt Magyarország területére került át, hol biztos értesüléseket szerezhetett Bemről, Kossuthról, a debreceni kormányról és

a magyarországi viszonyokról, mely értesülések saját kormányára nézve értékesek lehettek.

Ez volt az első eset, hogy angol diplomata 1848 május óta Magyarország területére lépett és a magyar kormánnyal kapcsolatba került.

Grant utasításait Colquhoun főkonzul 1849 febr. 3-dikán állította ki, de febr. 5-diki dátummal adta át a megbízottnak. E szerint Grantnak Erdélybe kellett utaznia és Nagyszebenben kellett tartózkodnia. Levelet vitt magával Puchner tábornok osztrák főhadparancsnokhoz, mely lehetővé fogja tenni részére, hogy Sir Stratford Canning konstantinápolyi és Ponsonby lord bécsi angol nagykövetekkel akadálytalanul levelezhessék. Bukarestbe hetenkét kétszer fog írni; a levelet a konzulátus hú albán szolgája, György, kit Grant magával vitt, viszi el a határig, ott a Rimmikben parancsnokló török tisztnek adja át azzal a kéréssel, hogy azt Fuad effendihez továbbítsa; Fuad effendi azután a brit konzulátusra fogja juttatni. Nagyon érdekesek az utasítás befejező sorai, mert azok túllépni látszanak azt a működési kört, mely csupán az osztrák hatóságokkal való érintkezésre vonatkozott. Az utasítás szerint ugyanis Grantnak távol kellett magát a különböző pártoktól tartania; az Erdélyben tartózkodó angolokkal szemben pedig a főkonzultól már megadott szóbeli utasítás lesz irányadó. Ezek szerint Grant küldetése nem csupán Szebenre szorítkozott, hanem Erdélyre is kiterjedt; a visszatérés időpontja pedig az utasításban nem fordult elő.¹

Nem érdektelen az, hogy Colquhoun ez utasítást már febr. 3-dikán elkészítette és Londonba küldött aznapi jelentéséhez becsatolta. Palmerston lord külügyi államtitkárt tehát a főkonzul már febr. 3-dikán értesítette arról, hogy Grantot Szebenbe fogja küldeni, holott az utasítás csak 5-dikén kelt és csak 5-dikén adta át azt Grantnak, mikor ez Magyarországra indult. Jelentésében azt is közölte, hogy Grant küldetése nagy körütekintést fog igényelni és hogy számol azzal, miszerint Szebenből „a körülmények szerint” más városokba is el kell mennie.²

Az angol külügyi szolgálatban a bukaresti konzulátus a konstantinápolyi követség alá tartozott és Colquhoun hatásköre Havasalföldre terjedt ki. Csupán a havasalföldi orosz csapatoknak Erdélybe vonulása, tehát a havasalföldi orosz megszállásnak Erdélyre való kiterjesztése volt az a formai jogcím, hogy Colquhoun a maga emberét Erdélybe küldhette,

¹ Bukarest, 1849 febr. 5. Colquhoun főkonzul jelentése Palmerston lordhoz. Correspondence relative to the affairs of Hungary, 1848—1849. London, 1850. 151. 1.

² Bukarest, 1849 febr. 3. U. az. U. ott. 150—51. 1.

amely egyébként már Ponsonby lord bécsi angol nagykövet hatáskörébe tartozott. Grant küldetése így két terület közé esett. A küldetés azon cím alatt történt, hogy Colquhoun Sir Stratford Canning konstantinápolyi követnek pontos jelentéseket küldhessen.³

Annál fontosabb ez, mert a bécsi nagykövetség nem foglalkozott azzal, hogy Magyarország vagy Erdély területére megbízottat küldjön, a bukaresti konzulátus tehát a körülményektől adott lehetőséget használta fel és határozta el Grant küldetését. Mivel pedig Ponsonby lord magyarellenes, Sir Stratford Canning és Colquhoun pedig magyarbarát magatartást tanúsítottak, itt a Bécsben elkövetett mulasztások jóvátétele is latba esett.

Végül azt is meg kell említenünk, hogy a bukaresti angol főkonzulátus febr. 4-dikén reggel értesült arról, hogy az orosz csapatok febr. 2-dikán az erdélyi határt átlépték,⁴ tehát akkor már a küldetés el volt határozva; másnap febr. 5-dikén Grant útnak indult. Az sem érdektelen, hogy Palmerston lord a febr. 5-diki jelentést, melybe Grant küldetéséről nem volt említés téve, már febr. 27-dikén megkapta,⁵ a febr. 3-diki jelentést azonban csak március 13-dikán vette kézhez.⁶

Bár Colquhoun febr. 9-dikén több szebeni hírt jelentett Sir Stratford Canningnak, Grantról csupán annyit írt, hogy „aggódással várja Grant első jelentéseit, kinek a (febr. 6-diki) ütközetet követő napon Szebenbe kellett érkeznie.”⁷

A titkárnak egyébként a Palmerston lordtól 1850-ben kiadott Kék könyv mindössze két jelentését közli, melyek közül az elsőt Ponsonby lord bécsi nagykövethoz intézte. A jelentés febr. 12-dikén, Szebenben kelt és Fonblanque Tamás belgrádi angol konzul Zimonyon keresztül továbbította Bécsbe, hol ismét febr. 28-dikán tették postára és márc. 7-dikén, tehát még mindig öt nappal a febr. 3-diki bukaresti jelentés előtt érkezett Londonba.⁸

Grant jelentése szerint nem febr. 7-dikén, amint azt Colquhoun hitte, hanem csak 10-dikén érkezett Szebenbe, hol akkor mindenki Windischgraetz herceg gyors megjelenésében reménykedett, mert Puchner környezetében szájról-szájra ment a hír, hogy a herceg már Aradnál van. Jelentését azzal fejezte be, hogy 11-dikén két csomag jelentést adott át az oszt-rák katonai postának azzal, hogy azokat Colquhoun főkon-

³ U. ott. 151. l. Febr. 5-diki utasítás.

⁴ U. ott. 151. l. Febr. 5-diki jelentés.

⁵ U. ott. 139. l.

⁶ U. ott. 151. l.

⁷ U. ott. 142. l.

⁸ U. ott. 146—47. l.

zul részére továbbítsa; fel kell tennünk tehát, hogy azoknak előkerülése esetén az erdélyi helyzetről eddig nem ismert adatok kerülhetnek napfényre.

A második jelentés febr. 22-dikén, ugyancsak Szebenből kelt,⁹ febr. 26-dikán érkezett Bukarestbe; onnan másnap indult tovább és márc. 16-dikán érkezett Londonba.¹⁰

Szeben elését (márc. 11), melynek híre már 13-dikán este Bukarestbe ért, Colquhoun márc. 16-dikán jelentette,¹¹ Granttól azonban megvallása szerint semmi hírt nem kapott, amiből azt következtette, hogy a titkár Puchner tábornokkal együtt Medgyes felé vonult tovább. Két nappal azután, márc. 16-dikán azonban már Grantnak, mint szemtanúnak elbeszélése alapján jelentette Szeben megvételét Sir Stratford Canningnak.¹²

Grant ugyanis márc. 15-dikén délben váratlanul Bukarestbe érkezett. Megvallása szerint márc. 13-dikán reggel hagyta el Szeben,¹³ miután a márc. 11-dike esti 8 órától 13-dika reggel 9 óráig terjedő időt magyar megszállás alatt töltötte.

Itt küldetésének legfontosabb részéhez érkeztünk, mert az egész szabadságharc ideje alatt ez volt az első eset, hogy idegen diplomatának a magyar hatóságokkal érintkeznie alkalma volt. Amint elmondotta, 12-dikén reggel maga Bem tábornok küldött érte; Grant közölte vele, hogy Szeben megvételével küldetése véget ért, vissza kell térnie Bukarestbe és *salvus conductus* kért. Amint azt kézhez vette, 13-dikán reggel elutazott és hat heti távollét után, márc. 15-dikén délben Bukarestbe érkezett.

A kimerítő jelentés, melynek beküldését Colquhoun megígérte, sohasem látott napvilágot.

A kéznél fekvő okmányok azonban azt bizonyítják, hogy az a 37 óra, melyet Grant a magyar kézbe került Szebenben, tehát magyar megszállás alatt töltött, nem csupán azzal telt el, hogy *salvus conductus* kért és hogy annak elkészítésére várakozott.

Viszont Bem tábornok sem hagyta nyom nélkül elfutni az értékes alkalmat, az egyetlen, melyben a magyar kormány hosszú várakozás és meddő kísérletezések után végre idegen hatalommal közvetlen érintkezésbe került. Hogy Grantnak mit mondott és mit adott át, azt a brit kormány sohasem tette közzé, egyelőre azonban ismeretessé lettek Ségur bukaresti

⁹ U. ott. 166. l.

¹⁰ U. ott. 165. l.

¹¹ U. ott. 169. l.

¹² U. ott. 169—70. l.

¹³ U. ott. 169. l.

francia főkonzul hivatalos levelei, amelyek között Grant megbízására vonatkozólag több adat került nyilvánosságra.

Mindenekelőtt azt kell megemlítenünk, hogy március 12-dikéről, tehát arról a napról kelteztve, midőn Grant még Szebenben volt, Ségur is kapott levelet Bem tábornoktól, melyet valószínűleg Grant hozott el neki; annál feltehetőbb tehát, hogy Grant birtokában Bem tábornoktól egyéb iratok is voltak.

Az említett levélben a tábornok a kormány utólagos jóváhagyása mellett — mert azt nem sejthette, hogy Szebenben angol diplomatát fog találni, aki ahelyett, hogy Puchnerrel együtt Havasalföldre meneküljön, magyar területen maradt — Boulay de la Meurthe francia köztársasági alelnöktől, akit úgylátszik régebből személyesen ismert vagy Bonaparte Lajos Napoleon elnöknél hajlíthatóbbnak tartott, francia konzul elküldését kérte. Megütözve kérdezte, nem látja-e Franciaország Kelet Európának alkotmányosságért küzdő nemzeteit? Jobb kezének egyik ujját elveszítve, vérvő és reszkető kézzel írta levelét, melynek megírásával mindenestre azért sietett, mert a levelet továbbító Grantnak is sietnie kellett, nehogy saját kormányát az osztrák és orosz udvarral szemben nehéz helyzetbe hozza.¹⁴ Ségur a levelet március 18-án továbbította Párizsba,¹⁵ maga pedig március 22-én oly értelemben válaszolt a tábornoknak, hogy tőle a semleges Törökország határainak tiszteletbentartását várja.¹⁶ Ez világosan mutatta, hogy Bukarestben attól tartottak, hogy Bem csapatai Havasalföldre nyomulva tovább üldözik Puchner és Lüders csapatait.

Bár ez nem történt meg, csakhamar élénk levélváltás vette kezdetét Bem főhadiszállása és a bukaresti diplomaták között, mi az osztrák-orosz csapatok zavarát árulta el. Így kapott Ségur francia főkonzul Bemtől egy második levelet is, melyben a tábornok március 23-án Brassóból közölte vele, hogy egész Erdélyt elfoglalta és hogy főhadiszállására francia ügynököt kér.¹⁷

A helyzet valóban kritikus volt, mert Bem a brassó-szebeni szakaszon az egész határvonalnak birtokában volt és még mindig attól tartottak, hogy az ellenséget a semleges Törökország területén is üldözni fogja. Eppen ezért a bukaresti konzulok egymásnak adogatták a kilincset Omer pasa török főhadparancsnok lakásán, hol Ségur francia főkonzul

¹⁴ *Hodos N.*: *Correspondența diplomatică și rapoarte consulare franceze, 1603—1851.* III. Bukarest, 1916. 127—28. l.

¹⁵ U. ott. 132. l.

¹⁶ U. ott. 134. l.

¹⁷ U. ott. 135. l.

a semlegesség megtartását sürgette, Timoni osztrák ügynök pedig Puchner tábornok megsegítését szorgalmazta.

Míg a kérdés Bukarestben izgatott tárgyalásokat eredményezett, addig Bem tábornok március 23-án már egyenesen Fuad effendi török meghatalmazottnak is írt, melyben Törökországtól mint semleges hatalomtól a török területre menekült osztrák hadsereg lefegyverzését, azonkívül egy török diplomáciai megbízottnak Erdélybe küldését kérte.¹⁸ Fuad effendi március 26-án válaszolt Bem tábornoknak, de bár a levél szövege mindeddig nem ismeretes, ma már ismerjük Fuadnak Ségur francia főkonzulhoz intézett azon szavait, hogy „a tábornok kívánságai elől okosan és ügyesen ki fog térni“.¹⁹

Bem tehát hiába várakozott az angol, francia és török diplomáciai megbízottakra és április 4-én Szászsebesből már egészen más tartalmú levelet írt Ségurnak, melyben a várt szemrehányás helyett 100 forintot küldött neki avégből, hogy a tábornok részére három hónapra francia lapokra fizessen elő.²⁰

A fordulat oka nyilvánvalóan Debrecenben volt kereendő, honnan Bem tábornokot, ki Grant szebeni küldetéséről és a vele folytatott megbeszélésekről azóta jelentést tett, a katonai rendelkezések folytatására szorították, míg a diplomáciai rendelkezéseket Kossuth és a Honvédelmi Bizottmány magoknak tartották fenn.

Ezzel a dolgok rendes mederbe terelődtek, Bem tábornok szerepe pedig arra szorítkozott, hogy az egész diplomáciai érintkezésnek Bukaresttel és Konstantinápolyal az ő arcvonalán keresztül kellett lefolynia.

Kossuth feltehetőleg hónapok óta nem látott külföldi ujságokat és ha valaki a szabadságharc politikai hírszerzésével foglalkoznék, meglepő adatokat találna. Debrecenben a legvadabb hírek keringtek, amelyek olyan hihetetlen optimizmust mutattak, hogy az már magát a kormányt is nagymértékben idegessé tette. Érthető tehát, hogy Kossuth mindenekelőtt külföldi ujságok szerzéseért indított offenzívát, ez pedig mindennél jobban mutatta, hogy ősz óta mennyire el volt szigetelve.

Amíg Kossuth és a Honvédelmi Bizottmány Beöthy Ödön bihari főispánt budapesti magyar konzullá nevezte ki,

¹⁸ U. ott. III. 140. l. A bécsi államlevéltár német példánya márc. 24-diki dátumot visel. A levél másolatát Titoff konstantinápolyi orosz követ szerezte meg és adta át Stürmer osztrák követnek. Bericht aus Konstantinopel, 1849. ápr. 11. No. 16. Lit. B.

¹⁹ U. ott. III. 140. l.

²⁰ U. ott. III. 140. l.

amely megbízást azonban Beöthy később elintézetlenül volt kénytelen visszaadni, addig Madarász László rendőrminiszter április 5-én és 6-án oda utasította Bethlen Farkas erdélyi postafőigazgatót, hogy Bukarestből külföldi hírlapokat szerezzen be. Bethlen a Konstantinápolyba induló Teleki Sándornak 1000 ezüst forintot adott át, hogy a hírlapokat a bukaresti francia konzulátus támogatásával szerezze meg.²¹ Ségur francia főkonzul április 18-án Drouyn de Lhuys külügyminiszterhez intézett jelentésében azonban úgy nyilatkozott, hogy Bem 100 forintja nagy zavarba hozta őt és hogy Bem Colquhoun angol főkonzultól is ujságokat kért,²² ami arra enged következtetni, hogy egyrészt egész offenzívát indítottak a külföldi hírlapokért, másrészt pedig, hogy ez offenzíva nem sikerült. Ernyey április 15-én mindössze csak 1 darab ujságot volt képes Debrecenbe továbbítani.²³

Nagyobb gondot okozott Ségurnak az, hogy Bem leveleit Colquhoun kézbesítette neki, aki tehát eszerint Bem arcvonalán keresztül a magyarokkal állandóan érintkezett. Talán ez is óvatosságra intette őt, mert a francia megbízott kérdésében Bemnek ugyan nem, Drouyn de Lhuys külügyminiszternek azonban tagadólag válaszolt: „Bem főgondját az képezi, hogy Szebenbe francia ügynököt kapjon, de nem tőlem függ az, hogy konzuli ügynököket akkreditáljak.“²⁴ Ségur mint diplomata igen jól tudta, hogy az akkreditálást megelőzően egyéb diplomáciai megbízások is szóba jöhettek volna, hiszen Grant megbízása is ilyen volt, amely megbízások az esetleges akkreditálásig folytatódnak, amint hogy Grant visszatérése után már Sir Stratford Canning maga küldött Szegedre angol megbízottat. Ségur maga is nyugtalankodni kezdett az angolok miatt és bosszankodva jelentette, mint utaznak az ügynökök Erdélybe és Magyarországra, hol több is lehet belőlük.

Annál inkább feltűnt ez természetesen az osztrák diplomatáknak és Timoni Bukarestből, Stürmer Konstantinápolyból többször visszatértek az angolok viselkedésére. Így Stürmer már 1849 márc. 28-án „biztos forrásból“ tudta jelenteni, miszerint Sir Stratford Canning maga sem csinált belőle titkot, hogy a bukaresti konzulátus tolmáca, Grant Efferingham, Bemnél járt. A követ ugyan azt mondotta, hogy Colquhoun Grantot egy osztrák szolgálatban álló angol tiszt érdekében küldött oda, ki Bem fogságába esett és kinek sorsáért a buka-

²¹ Országos Levéltár. 1848—49. iratok. D. 799. sz. Kolozsvár, 1849 ápr. 16. Bethlen Farkas jelentése Madarász Lászlóhoz.

²² *Hodoş* id. m. III. 145—46. l.

²³ Országos Levéltár. 1848—49. iratok. D. 799. sz. Kolozsvár, 1849 ápr. 15. Ernyei Madarász Lászlóhoz.

²⁴ *Hodoş* id. m. III. 145—46. l.

resti angol főkonzulátus aggódott.²⁵ Colquhounnak március 16-i jelentése szerint Grant Bemnek figyelmébe is ajánlotta Newd kapitányt, kit Bem az osztrák hadifoglyokkal együtt Debrecenbe küldött, a tábornok pedig megígérte, hogy azonnal fog írni Kossuthnak a kapitány érdekében,²⁶ de bizonyos, hogy Grant küldetése nem egyedül Newd érdekében történt. Canning mindenesetre úgy mondotta el az esetet, hogy Bemnek megígért intervenciója után Grant nyomban visszatért, hozzátette azonban, hogy Grant küldetése nyilvánvalóvá tette, miszerint az oroszok teljes vereséget szenvedtek, aminek maga is örült,²⁷ ami az osztrák hatóságok figyelmét természetesen a bukaresti angol konzulátus viselkedése felé fordította. Timoni április 3-i jelentésében Colquhoun éppen ezért már egyenesen magyarbarátsággal vádolta meg. Azt mondotta, hogy a „rebellis főnök“ (Rebellenhäuptling) Kossuthtól maga is kapott levelet, amiről kezdetben senki sem tett említést stb. Timoni szemében Colquhoun is, Ségur is oroszellenesek voltak, akik Puchner megsegítését orosz „beavatkozásnak“ minősítették és folyton arról beszéltek, hogy annak milyen következményei lesznek. Mindketten intim viszonyban vannak Fuad effendivel és nyilvánvalóan hatni akarnak reá. Timoni szerint Fuad Bem levelére semmi választ nem küldött és kijelentette, hogy „rebellesekkel nem akar levelezni“, ami nem felelt meg teljesen a tényállásnak, mert, amint láttuk, Fuad effendi ápr. 26-án maga is írt Bem tábornoknak.

Mindebből világosan kitűnik, hogy Szeben és Brassó elfoglalása és Bem tábornok megjelenése a havasalföldi határokon a bukaresti diplomáciai köröket mily nagy izgalomba hozta. Egész küzdelem fejlődött ki a beavatkozás és be nem avatkozás, az ügynökküldés és nem küldés, az elismerés és el nem ismerés fölött, melyben Ausztria és Olaszország, Anglia és Franciaország, valamint Törökország kormányai egyformán résztvettek; nem is szólva Magyarországról, melynek forradalmi kormánya és tábornoka e kérdéseket felvetették. Az, hogy Bem Erdélyben a helyzet ura maradt, csak kiélezte az ellentéteket és az, hogy az angol diplomácia viszont a maga útján haladt, csak megnövelte a bonyadalmakat, melyeket végül is a második orosz beavatkozás vágott ketté.

Addig azonban még sok minden történt.

²⁵ Konstantinápoly, 1849 márc. 28. Stürmer jelentése. Bécsi Allamlevéltár. Külügyminisztérium. Bericht aus Konstantinopel. 28 März 1849. No. 14. Lit. A—C.

²⁶ Correspondence stb. 170. l.

²⁷ Stürmer 1849 márc. 28-diki jelentése a Bécsi Allamlevéltárban.

1849 májusban, amidőn az orosz beavatkozás már el volt határozva, de Paskievich herceg csak a teljes felkészülés befejezése után akart megindulni, nehogy vállalatával kudarcot szenvedjen, Bukarestben tovább folyt a diplomáciai küzdelem.

Ségur március 15-én abban foglalta össze megfigyeléseit, hogy Angliának több ügynöke dolgozik odaát magyar területen és hogy Debrecenben a magyar koronát Viktória angol királynő egyik fiának ajánlották fel. A napokban is — mondotta — egy angol őrnagy jelent meg Bem arcvonala felől a határon, ki állítólag Bécsből mint futár igyekezett Konstantinápoly felé. A törökök feltartóztatták és Bukarestbe vitték, de szabadon engedték.²⁸

A harcot végül is az döntötte el, hogy május 19-én Kotzebue orosz konzul már a nagy orosz beavatkozás hírével jelent meg Bukarestben, hol Duhamel tábornok egy nappal előbb, május 18-án Fuad effendit színvallásra szólította. Fuad effendi május 31-én abban foglalta össze válaszáat, hogy „Törökország ezzel a néppel nem akar kapcsolatba lépni és a határ erőszakos átlépését erőszakkal fogja visszaverni. A császári hadsereg főparancsnok ő kegyelmessége és én azt az utasítást adtuk a határon álló katonai hatóságainknak, hogy 1. szigorúan őrködjenek a határvédelem fölött, 2. a birodalom területe ellen intézett minden támadást erővel verjenek vissza, 3. a magyarokkal minden hivatalos kapcsolatot kerüljenek.“²⁹

Oroszország tehát győzött, de bár Fuad effendi Lüders csapatait sem engedte Szerbián át a Bánátba vonulni, Anglia még ezek után sem adta fel a küzdelmet, mert Ségur francia főkonzul még június 5-én is azt jelentette, hogy hirei szerint Magyarország tele van angol ügynökökkel.³⁰ Ez ugyan csak részben felelt meg a valóságnak, az osztrák kormány azonban Colquhoun angol főkonzulnak sohasem bocsátotta meg, hogy Bemmel összeköttetésbe lépett.

A Colquhoun által továbbított levelek viszont azóta már Angliába jutottak, hol Bemnek Bukarest fölött való megjelenése élénk feltűnést keltett.

A lengyelbarát Stuart Dudley lord angol főúr, aki Bem tábornokot személyesen ismerte, május 10-én megkérdezte Pulszky Ferenc magyar ügynöktől „a legjobb utat“, amelyen Bem tábornoknak levelet lehet küldeni,“ 24-én pedig a tábor-

²⁸ *Hodos* id. m. III. kötet. 153. l.

²⁹ U. ott. 159. l.

³⁰ U. ott. 161. l.

nokhoz írt levél továbbítására kérte Pulszkyt.³¹ Lamont Vilmos glasgowi gyáros június 1-én arról értesítette Pulszkyt, hogy az ügynök londoni címét nem tudván, egyenesen a tábornoknak írt levelet. Június 5-én Kossuthhoz intézett levele szerint, melynek eredetije Pulszky levelei között maradt, tehát feltehetőleg nem továbbított, a levelet Pestre címezte és vasszállítás iránt tett javaslatot.³²

Bem katonai sikerei tehát az első orosz beavatkozás visszaverése által európai fontosságra emelkedtek.

Horváth Jenő.

³¹ A levelek eredeti példányai Pulszky Ferenc levelei között a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában.

³² A két levél eredetije ugyanott található.